

Meskon, M.H., Albert, M., Hedouri, F. (1993), *Fundamentals of management [Osnovyi menedzhmenta]*, Delo, Moscow, 702 p.

Мілаш Інна Василівна, канд. екон. наук, доц., кафедра економіки та управління, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-94; e-mail: milash32@gmail.com.

Мілаш Інна Васильевна, канд. екон. наук, доц., кафедра экономики и управления, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-94; e-mail: milash32@gmail.com.

Milash Inna, Candidate of Sciences (comparable to the academic degree of Doctor of Philosophy, Ph.D.), Associate Professor, Department of Economics and Management, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-94; e-mail: milash32@gmail.com.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Черною М.В., канд. екон. наук, проф. Кругловою О.А., канд. екон. наук, доц. Филипенко О.М. Отримано 15.10.2016. ХДУХТ, Харків.

УДК 378.147:371.612

ПРІОРИТЕТ НА ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ПАРАДИГМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Н.І. Єсінова, А.І. Гаєва

Основне завдання вищої освіти полягає в підготовці спеціаліста, який уміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у практичній діяльності, фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. У цій статті аналізується місце та роль самостійної роботи студентів у ВНЗ навчальному процесі.

Практика освіти сьогодні вимагає адаптації до нових гуманістичних ціннісних освітніх установок, які постійно змінюються та трансформуються. Згідно з гуманістичною парадигмою головною цінністю університетської освіти постає особистість людини з її здібностями та інтересами. В університеті студент повинен отримати освіту і вибрати сферу професійної діяльності не тільки за ознакою соціальної значущості, але й за власними мотивами та інтересами, що забезпечує самореалізацію особистості. Само тому на теперішній час пріоритетним у галузі модернізації національної освіти визначається особистісно-орієнтоване навчання.

Ключові слова: гармонійний розвиток студента, гуманізація відносин у системі «викладач – студент», ціннісні орієнтири, самореалізація особистості.

ПРИОРИТЕТ НА ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ В СОВРЕМЕННОЙ ПАРАДИГМЕ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Н.И. Есинова, А.И. Гаевая

Основная задача высшего образования заключается в подготовке специалиста, который умеет инициативно, творчески мыслить, самостоятельно пополнять свои знания и применять их в практической деятельности, специалиста, способного к саморазвитию, самообразованию, инновационной деятельности. В данной статье анализируется место и роль самостоятельной работы студентов вузов в учебном процессе.

Практика образования сегодня требует адаптации к новым гуманистическим ценностям образовательных учреждений, которые постоянно меняются и трансформируются. Согласно гуманистической парадигме главной ценностью университетского образования есть личность человека с его способностями и интересами. В университете студент должен получить образование и выбрать сферу профессиональной деятельности не только по признаку социальной значимости, но и по своим мотивам и интересам, что обеспечивает самореализацию личности. Именно поэтому в настоящее время приоритетным в области модернизации национального образования определяется личностно-ориентированное обучение.

Ключевые слова: *гармоничное развитие студента, гуманизация отношений в системе «преподаватель – студент», ценностные ориентиры, самореализация.*

PRIORITY OF PERSONALITY-ORIENTED EDUCATION IN THE MODERN PARADIGM OF UNIVERSITY EDUCATION

N. Esinova, A. Gaevaya

The main task of higher education is to train a specialist who can think initiatively and creatively, to replenish knowledge independently, and then apply it in practical activity, a specialist ready to self-development, self-education, and innovative activity.

The success of specialists' training depends on many factors, one of which is the students' self-study. In the process of introducing modular system of training in higher school, a considerable part of educational material is intended for self-study by the students. The main task of the teacher in higher school is the organization of active self-study for students but not simply reproductive layout of the material.

German pedagogue A. Disterveg said: "Development and education cannot be given or reported to anyone. Any person wishing to tap to them should achieve it personally, through personal activity, own efforts, own intensifying efforts". Self-study is an inevitable part of educational and bringing-up process. It is especially important nowadays, in the conditions of informational boom, when the student

faces the task to acquire more and more information. Self-study organization requires special double attention.

At present time, educational practice needs adaptation to new humanistic values of educational establishments, which are constantly changing and transforming. According to humanistic paradigm, the main value of the university education is the person with his/her abilities and interests. In the university, a student must get education and choose the sphere of professional activity according to both social importance and personal interests that secures self-realization of personality.

Analysis of the development of various aspects of the specified problem demonstrated insufficient study of questions connected with the improvement of quality and performance of students' self-study. The students of colleges are poorly adapted to such volume work, especially during the first year of study. That is why at present time, learner-centered education is the priority in the field of national education.

Keywords: *student's harmonic development, humanization of relations in the "teacher – student" system, values, self-realization.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Від організації самостійної роботи багато в чому залежать результати навчання студентів та їх майбутня практична діяльність. Самостійна робота студентів є дуже широким поняттям, у тлумаченні якого сформувалися різні підходи, що і зумовлено відмінностями в розумінні суті цього явища.

Нерідко самостійну роботу розглядають як окремих вид навчальних занять разом з лекцією, семінаром, практичним заняттям та ін. При цьому її суттєвими ознаками вважають обов'язковість заняття у відведений розпорядком дня ВНЗ час, роботу без безпосередньої участі викладача, але за обов'язкового його контролю. За іншими твердженнями, самостійна робота передбачає всю активну розумову діяльність студентів у навчальному процесі, є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять. Вважаючи самостійну роботу основним методом засвоєння знань, прихильники цього підходу стверджують, що вона охоплює пізнавальну діяльність, яку здійснюють студенти не лише позааудиторно, а й на лекціях, семінарах, індивідуальних співбесідах, заліках, іспитах, під час захисту курсових, дипломних робіт тощо. Тобто, самостійна робота, згідно з таким баченням, охоплює всі види і форми навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою дослідження пріоритету на особистісне – орієнтоване навчання в сучасній парадигмі університетської освіти слугували праці науковців Н.В. Яремко, І.І. Драча, М.М. Фіцули, Н.І. Мельник, О.В. Гурської, С.В. Бондаревського, С.В. Кульневича, О.А. Реана.

Метою статті є дослідження місця та ролі самостійної роботи студентів III – IV рівня акредитації в навчальному процесі та формулювання практичних рекомендацій для покращення її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах гуманізації освіти, а саме орієнтації її цілей, змісту, форм і методів на особистість того, хто навчається, гармонізацію її розвитку, особливого значення набуває одне із провідних нормативних положень педагогіки – принцип свідомості та творчої активності студентів. Суть цього принципу полягає в забезпеченні оптимального співвідношення педагогічного керівництва і свідомої творчої роботи студентів у навчанні. Цей принцип є досить протирічним. Із нього випливає питання: наскільки є можливим поєднання активності, свідомості студентів, вищою формою прояву яких є їх самостійність, з одного боку, і керівної ролі педагога в педагогічному процесі, з іншого? Знайти це складне і достатньо тонке за своєю природою поєднання є актуальним питанням вже на протязі багатьох років. Яким чином організувати процес навчання, щоб було враховано необхідність умілого керівництва процесом засвоєння знань на основі самостійного аналізу студентами навчального матеріалу і спонукати їх до активного пошуку власної зацікавленості навчальними предметами? Вирішенню цього питання певною мірою має сприяти впровадження спеціальних методів і прийомів навчання, а саме методів самостійного набуття знань учнями.

Самостійна робота – це різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які вони здійснюють на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі.

За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання. Наявність завдання і цільової установки на його виконання вважають характерними ознаками самостійної роботи.

У процесі самостійної пізнавальної діяльності студенти опрацьовують деякі найзагальніші способи її раціональної організації: вміння планувати, визначати мету і систему завдань майбутньої роботи, планувати її послідовність, обирати способи швидшого і економнішого розв'язання поставлених завдань, здійснювати самоконтроль за її виконанням та аналізувати підсумки роботи.

Важливість правильно організованої, ефективної самостійної роботи студентів актуалізують такі чинники:

- обсяг інформації, який увесь час збільшується, змушує викладачів орієнтувати студентів на самостійне вивчення частини навчального матеріалу і збереження за собою установчої функції та функції контролю;

- переконаність у тому що самостійна робота сприяє розвитку творчого ставлення до знань, спонукає студента до поглибленого вивчення теорії, допомагає застосовувати її для вирішення практичних завдань;

– нестаче володіння студентами, особливо першокурсниками, необхідними прийомами і навичками раціональної організації розумової праці;

– усвідомлення того, що самостійна робота в процесі навчання у вищому навчальному закладі формує вміння само здобувати знання, що необхідно не лише під час навчання, а й у майбутній професійній діяльності.

Вищому рівню розвитку пізнавальної самостійності студентів відповідає ситуація, коли студент не тільки розв'язує складні для себе проблеми, а й самостійно шукає більш досконалі способи їх розв'язання. Неможливість самостійного розв'язання поставленого завдання відповідає нижчим рівням, які характеризуються реакцією на допомогу: чим менше допомога, тим вище рівень самостійності пізнавальної діяльності учнів.

За своєю суттю орієнтована основа дій студента щодо самостійного вивчення наукової літератури утворена набором конкретних завдань, виконання яких дає йому правильне спрямування в роботі. Маючи це на меті, викладач рекомендує студентам, що і як необхідно вивчати в конкретній праці, як «побачити» застосування її теоретичних положень у життєдіяльності суспільства. Основним завданням викладача у вищій школі стає не репродуктивне викладання матеріалу, а організація активної самостійної роботи студентів.

Самостійна робота з виконання навчального завдання охоплює кілька етапів:

1. Підготовка студента до виконання завдання. Вона включає теоретичну, психологічну, організаційно-методичну і матеріально-технічну сторони забезпечення самостійної роботи.

Теоретична готовність студента виявляється в його здатності застосовувати свої знання для виконання завдання, ступені розуміння поставленої перед ним проблеми. Психологічна готовність передбачає передусім наявність у студента стійкої мотивації для виконання конкретного завдання. Практична підготовка полягає у вмінні оптимально планувати та практично реалізовувати процес самостійної роботи: аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати та класифікувати інформацію, вміло використовувати конспект лекцій, підручники, посібники, комп'ютер. Успіх підготовчого етапу також залежить і від організаційного, методичного та матеріально-технічного забезпечення самостійної роботи студента (забезпеченість літературою, методичними рекомендаціями, наочними посібниками, інформаційно-комп'ютерною базою тощо).

2. Безпосереднє виконання навчального завдання, що є найважливішим та найвідповідальнішим моментом у процесі виконання самостійної роботи. Оскільки завдання пропонуються різного характеру (написати реферат, розв'язати логічну задачу,

презентувати творчу роботу та інше), то в процесі його виконання беруть участь усі психічні процеси, які забезпечують пізнавальну активність: відчуття, сприйняття, уява, пам'ять, мислення, увага. На ефективність виконання завдання впливають і особистісні якості студента, такі як цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, ініціативність, зосередженість, творчість.

3. Завершальним етапом є аналіз виконаного завдання та результатів роботи. Студент повинен співставити якість і затрачений час на виконання завдання, ефективність використаних у процесі самостійної роботи методів і засобів. Напрацьовані результати роботи повинні бути оцінені викладачем і збагатити знання та досвід студента.

Самостійна робота сприяє формуванню інтелектуальних та творчих якостей, необхідних майбутньому спеціалістові. Вона виховує потребу постійного поповнення своїх знань, прагнення до самоосвіти, сприяє розвитку працелюбності, організованості й ініціативи.

Висновок. Отже, результативність самостійної роботи студентів залежить, в основному, від двох складових: від самого студента і від викладача.

Розгляд сучасної парадигми освіти дозволяє зробити висновок про те, що сьогодні освіта для людини представляє собою не просто певну суму знань, умінь, навичок, але й психологічну готовність до безперервного їх накопичення, оновлення, переробки, іншими словами, до постійної самоосвіти, самореалізації, самовиховання, самосвідомості, розкриття внутрішнього творчого потенціалу, саморозвитку і вдосконалення самоактуалізованої особистості.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що самостійна робота є організованою викладачем активною діяльністю студента, направленою на виконання поставленої дидактичної мети, але здійснюється безпосередньою без його участі; вона вимагає від викладача ретельного її планування; створення умов ефективної організації навчальної роботи та науково-методичного забезпечення. Від організації самостійної роботи багато в чому залежать результати навчання студентів та їх майбутня практична діяльність. Найміцнішими та найтривалішими будуть ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду та ініціативі. За даними ЮНЕСКО в процесі викладання навчального матеріалу на слух засвоюється близько 15 відсотків інформації, на слух і за допомогою органів зору – 65 відсотків. А якщо навчальний матеріал опрацьовується власноручно, самостійно, то засвоюється не менше 90 відсотків інформації. Саме тому навчальні заклади приділяють значну увагу організації самостійної роботи та формуванню у студентів навиків самостійної творчої діяльності.

Список джерел інформації / References

1. Вітвицька С. С. Основи з педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. – 2-ге вид. / С. С. Вітвицька. – К. : Центр учбової літератури, 2011.

Vitvytska, S.S. (2011) *Basics of pedagogy of higher education. Tutorial for module-rating system of training*, 2nd ed. [*Osnovy z pedahohiky vyshchoyi shkoly. Pidruchnyk za modul'no-reytynhovoyu systemoyu navchannya*]. Center of educational literature, Kyiv.

2. Гурська О. В. Основні аспекти та проблеми організації самостійної роботи студентів ВНЗ / О. В. Гурська // «Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі», матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка (м. Полтава, 12 – 14 березня 2013 року). – Полтава, 2013.

Gurska, O. V. (2013) “Main aspects and problems of independent work university students”, *Pedagogy Makarenko in multicultural educational space* [“Osnovni aspekty ta problemy orhanizatsiyi samostiyanoi roboty studentiv VNZ”], Poltava.

3. Драч І. І. Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів як важливий елемент сучасної підготовки фахівців / І. І. Драч // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2014.

Drach, I. I. (2014) “Independent work of students in higher education as an important element of modern specialists training,” *New learning technologies: science methodical* [“Samostiyna robota studentiv vyshchykh navchal'nykh zakladiv yak vazhlyvyu element suchasnoyi pidhotovky fakhivtsiv”], Science methodical center for Higher Education, Kyiv.

4. Мельник Н. І. Гуманістична парадигма освіти як умов ефективної організації інклюзивної освіти в Україні / [Електронний ресурс]. Н. І. Мельник. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua/>

Melnik, N.I. “Humanistic paradigm of education as conditions effective organization of inclusive education in Ukraine”, [“Humanistychna paradyhma osvity yak umov efektyvnoyi orhanizatsiyi inklyuzyvnoyi osvity v Ukrayini”] available at: <http://www.psyh.kiev.ua/>

5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010.

Fitsula, M. M. (2010) *Pedagogy of high school: schoolbook* [Pedahohika vyshchoyi shkoly] Academy Publishing, Kyiv.

6. Яремко Н. В. Самостійна робота студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни «Дозвіллезнавство» : навчально-методичний посібник / Н. В. Яремко – Вид. 3-тє, доповн. – Біла церква : КОППОК, 2007. – Р. 102.

Yaremko, N.V. (2007) *Independent work of students in the study discipline "Dozvillyeznavstvo"*, 3rd adition, [Samostiyna robota studentiv u protsesi yuvchennya navchal'noyi dystsypliny «Dozvillyeznavstvo»], Bila Tserkva, KRSTTS, 102 p.

Єсінова Ніна Ігорівна, канд. техн. наук, доц., кафедра економічної теорії та права, Харківський державний університет харчування та торгівлі.

Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 349-45-53; e-mail: nisata@rumbler.ru.

Есинова Ніна Ігорівна, канд. техн. наук, доц., кафедра економічної теорії і права, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 349-45-53; e-mail: nisata@rumbler.ru.

Esinova Nina, PhD. Sc. Associate Professor, Department of economics and law, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel. 349-45-53; e-mail: nisata@rambler.ru

Гаєва Альона Ігорівна, студ., обліково-фінансовий факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0954369982; e-mail: gaevaya.96@mail.ru.

Гаевая Алёна Игоревна, студ., учетно-финансовый факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0954369982; e-mail: gaevaya.96@mail.ru.

Gaevaya Alyona, stud., Department of accounting and finance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska Str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: 0954369982; e-mail: gaevaya.96@mail.ru.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Гросул В.А., канд. екон. наук, проф. Андросовою Т.В., канд. екон. наук, доц. Кот О.В. Отримано 15.10.2016. ХДУХТ, Харків.

УДК 658.821

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

М.А. Дядюк, О.В. Михайлова

Розроблено комплекс науково обґрунтованих принципів формування системи забезпечення конкурентоспроможності, адаптованих до сучасних зовнішніх та внутрішніх умов господарювання підприємств торгівлі. Запропоновані принципи є базовим системоформуючим елементом інтегрованої системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств та засобом вирішення прикладних питань її організації та ефективності функціонування.

Ключові слова: методологія, конкурентоспроможність, систематизація, принципи, інструментарій, управління, організація, торгівля, ефективність.